

Postmodern Toplum, Siyaset ve Türkiye

Halil PEÇE*

Özet

Postmodern toplum, yeni tip bir siyaset anlayışını zorunlu hale getirmektedir. Büyük anlatılar, postmodernizm özelinde eleştirilerek toplumda çoğulcu bir yapının oluşması sağlanmaktadır. Modernizmin bir eleştirisi olarak postmodernizm, rasyonel akli da sorgulanabilir görmektedir. Aynı zamanda hakikat anlayışına da şüpheyle yaklaşarak birden çok doğruya kapı aralamaktadır. Çoğulcu toplum yapısı ve hakikat anlayışının değişmesi postmodern bir siyaset tarzının oluşmasına neden olmaktadır. Yeni medya olanaklarının gelişip yaygınlaşması farklı toplumlar arasında kültürel bir yakınlaşmanın önünü açmaktadır. Bu yakınlaşma sayesinde postmodern toplum yapısının güçlenmesine olanak tanıyan vasıtalar da daha görünür hale gelmektedir. Böylece siyasetçiler siyasal söylemlerini seçerken muhkem bir pozisyondan ziyade daha esnek bir perspektife odaklanmaktadırlar. Türkiye özelinde de incelendiğinde kutuplaştırıcı ideolojik söylemlerin yerini daha makul ve kuşatıcı söylemlerin alması bu çalışmada örnekleriyle anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Postmodernizm, Türk Siyasal Hayatı, Postmodern Siyaset, Postmodern Toplum

Abstract

Postmodern society necessitates a new type of politics. By criticizing the great narratives in particular of postmodernism, a pluralistic structure is formed in the society. Postmodernism, as a critique of modernism, also sees rational reason as questionable. At the same time, it opens the door to more than one correct by approaching the understanding of truth with suspicion. The pluralistic social structure and the change in the understanding of truth lead to the formation of a postmodern style of politics. The development and spread of new media opportunities paves the way for a cultural rapprochement between different societies. Thanks to this rapprochement, the means that allow the postmodern social structure to be strengthened become more visible. Thus, when choosing their political discourse, politicians focus on a more flexible perspective rather than a firm position. When examined in Turkey, the replacement of polarizing ideological discourses with more reasonable and encompassing discourses is explained with examples in this study.

Keywords: Postmodernism, Turkish Politics, Postmodern Politics, Postmodern Society

* Arş. Gör. Dr., Erzurum Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, halilopo53@gmail.com, ORC ID: 0000-0002-3861-0651

Giriş

Büyük anlatıların prestijinin azaldığı bir dönemde “hakikat” anlayışının parçalanması toplumun çok parçalı bir yapıya bürünmesine sebep olmaktadır. Her ne kadar postmodernizmin tanımı üzerinde bir konsensüs olmasa da postmodern kavramıyla çok kültürlülük ve çeşitliliğin kabul gördüğü bir döneme işaret edilmektedir. Postmodern toplum siyasal, toplumsal ve dinsel farklılıkların makul çerçevede ele alınabildiği bir düzlemedir. Özellikle bilgiye ulaşma ve bilgiyi yayma imkânlarının artmasıyla toplumun ana akımından farklı noktada konumlanmış, genelin alışılmış pratiklerine mugayir bulunan inanışlar gittikçe daha görünür hale gelip toplum tarafından normal karşılanmaya başlamaktadır. Bununla birlikte bilgiye ulaşmanın kolaylaşması, bilgiyi daha manipüle edilir kılmakla bilgiyi yeni medya araçlarının olmadığı döneme nazaran görece değersizleştirmektedir. Böylece bilginin muteber olup olmadığı herkese göre değişebilmekte; herhangi bir bilgi doğru olabildiği kadar yanlış da olabilmektedir.

Postmodern düşünce içinde modern fikirlerin geleneksel düşünceden daha değerli olduğu görüşü sorgulanmaktadır. Destanlar, mitler, dini menkıbeler ile modern ideolojiler arasında bir farkın olmadığı varsayılmaktadır (Çağlar, 2008: 378). Estetik, düzen ve ideal olanı kurulumaya yönelik mutlak perspektifler kendi mantığında benzeşmektedir. Postmodern düşünce modern olanın geleneksel olandan daha iyi olduğu inancını eleştirmektedir. Postmodernizm sosyal bilimlerin alanında da muğlak bir pozisyona sahiptir. Modernizm eleştirisi, postmodernizmi ilkeleri olan belli bir çerçeve haline getirmemektedir.

Giddens içinde olunan durumun postmodern bir şey olmadığını, yalnızca modernliğin radikal bir dönüşüme uğradığını düşünmektedir (Çağlar, 2008: 373). Her ne kadar postmodernizm üzerinde bir konsensüs olmasa da postmodern düşüncenin modernizmin temel iddialarını kökten sarstığı göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla Giddens’ın postmodernliği modernizmi radikal bir dönüşümü olarak ele alması modernizmin idealleri göz önüne alındığı zaman çok gerçekçi durmamaktadır.

Postmodern düşünürler modern düşüncenin ön plandaki yüzü olan akli güvenilir bulmamaktadırlar (Akça, 2005: 6). Postmodernizm aydınlanma düşüncesinin yücelttiği rasyonel akli ciddi anlamda eleştirmektedir. Rasyonel insanın dünyayı kontrol ettiği değil dünyanın

mahkûmu olduğu bir düzene postmodernist düşünürler vurgu yapmaktadır (Aktay & Topçuoğlu, 2017: 22-24). Aydınlanma düşüncesiyle idealize edilenlerin sonuçları itibariyle sorgulanabilir olması, modern dünyada tebaadan birey haline geldiği varsayılan insanın daha özgür ve güçlü olup olmadığını tartışmaya açmaktadır.

Postmodern düşünürler hakikatin tek olduğu ve buna akıl yolu ile ulaşılabileceğini savunan modern düşünceye karşıdır. Kesin bir gerçeklik fikrinden uzak olmaları, gerçekliğin varlığını reddetmeleri anlamına gelmemekle birlikte gerçeğin birden çok formda olabileceğini düşünürler. Modernliğin vadettiği başarıyı toplumlara kazandıramaması postmodern düşünceye güç vermektedir (Çağlar, 2008: 375). Büyük anlatılar ve ideallerin sonuçları itibariyle insanlık açısından yıkıcı sonuçlar doğurması modernizmin kaçınılmaz olarak eleştirilmesine ve postmodern bir düşüncenin filizlenmesine imkân tanımıştır.

Bu çalışmada öncelikle postmodernizm ve postmodern toplumdan bahsedilmektedir. Her ne kadar postmodernizmin üzerinde anlaşılan ortak bir tanımı olmasa da nasıl ortaya çıktığı ve geliştiği ilk bölümde tartışılmaktadır. Sonraki bölümde postmodern toplumun temel karakteristiğinden bahsedilerek modern toplumdan farkları üzerinde durulmaktadır. Postmodern siyaset ve Türkiye bölümünde ise siyaset anlayışının postmodern toplumda nasıl dönüşüme uğradığı Türkiye özelinden örneklerle anlatılmaktadır. Sonuç bölümüyle de çalışma sonlandırılmaktadır.

Postmodernizm

Postmodernizm, modernizme ait düşünce ve kültür biçimlerinin sorgulanması ve hatta reddedilmesi bağlamında bir modernite tenkididir (Çağlar, 2008: 370). Fakat modern ve postmodern arasında mutlak bir kopuşun kuramsal olarak geliştirildiği söylenemez. Modern dünyanın büyük anlatılarına karşı kuşkuculuk postmodernizmin temel özelliğidir (Aslan & Yılmaz, 2001: 106). Postmodernizm, modern toplumda itibarını yitiren inanç ve yaşam tarzlarının da yeniden canlanmasına olanak tanıyan bir ortam hazırlamaktadır. Sekülerleşme teorisinin temel iddialarından olan toplumların modernleştikçe dinlerin aynı oranda prestijini yitirip otoritesini kaybedeceği düşüncesi, postmodern toplum düzeninde sorgulanmaktadır. Kurumsal dinlerin geleneksel toplum düzenindeki güçlerini hala sürdürüp sürdüremediği tartışmalı

olsa da postmodern toplumda “kutsal şemsiye” içinde ele alınabilecek fikir ve hareketlerin (ne ölçüde etkili oldukları tartışılrsa da) yaygınlaştığı görülmektedir.

Postmodernizm, aydınlanmacı aklın doğa bilimleri vasıtasıyla evrensel geçerliliğin var olduğu iddiasına kuşkuyla yaklaşmaktadır. Avrupa’da 20. Yüzyıl boyunca yaşanmış siyasal ve düşünsel olaylar bu kuşkuculuğun nedeni olmaktadır. Savaşlar, sömürgecilik faaliyetleri, toplama kampları gibi tarihi olaylar Batı ilerlemeciliği ve aynı zamanda modernizmin anlatılarının sorgulanmasına neden olmuştur (Yanık, 2011: 165). Sanat ve estetik alanında yeni bir yaklaşımı adlandırmak için ortaya çıkan postmodernizm terimi zamanla her alanda kullanılmaya başlamıştır (Doyuran, 2013: 12). Tanımlaması zor ve tartışmalı olan postmodernizm terimi ilk defa 1939 yılında Tonybee tarafından kullanılmıştır. İçeriği itibariyle sağcı ya da solcu olarak değerlendirilemeyen terim, ideolojik bir çağrışım içinde barındırmaktadır (Aslan & Yılmaz, 2001: 98). Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi modernizmin doğusuna ön ayak olurken postmodernizm küreselleşme ve teknolojik atılımların bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır (Doyuran, 2013: 19). Büyük anlatılar içinde önemli yeri olan ideolojilerin prestijinin kaybolması bir anlamda postmodernizmin önünü açmaktadır. Savaşların ortaya çıkarmış olduğu büyük yıkım ve krizler ideolojilere olan inancın yitirilmesine sebep olmuştur. Avrupa’da 2. Dünya Savaşı’ndan sonra kitlesel buhran toplumsal, siyasal ve ekonomik sonuçlar doğurmuştur. Özellikle 2. Dünya Savaşı, uluslararası ilişkiler bağlamında bir dönemeç olmakla birlikte düşünsel olarak da yeni bir dönemin kapısını aralamış; idealizm, yerini realist perspektife bırakmıştır. Böylece devletlerin ideal bir uluslararası düzen içinde varlıklarını sürdürebilme fikri sarsıntıya uğramıştır. Bu sarsıntı, ideolojilerin de prestijini azaltmakla yeni düşüncelerin ortaya çıkmasına fırsat sağlamıştır.

Modernizm kavramının muhtevasında akılcılığı bulmak mümkün ve bu akılcılığın toplumları rasyonalize edeceği dair inanç modernleşme deneyiminin hedefiydi. Fakat modernizmin sorunları çözememesi toplumları, modernitenin vazettiği ilkelere karşı bir reaksiyon vermesiyle postmodern bir durum ortaya çıkardı (Aslan & Yılmaz, 2001: 94). Postmodernite kavramının sınırlarını ilk çizen J. F. Lyotard, bu noktada tartışılrsa da çoğunlukla referans alınmıştır. Lyotard, bilgisa-

yarlaşmış toplumda bilgiye has temel problemin meşruiyet üzerinde olacağını ve bilgisayar diline aktarılamayan bilginin kabul görmesinin zor olacağını belirtmiştir. Dolayısıyla dijital ortamın kuralları dışında olan bilgi kabul görmeyecektir. Aynı zamanda Lyotard, meta-anlatıların geçerliliğini yitirdiği savını postmodern görüşünün temeline yerleştirmiştir (Aktay & Topçuoğlu, 2017: 20-22).

Modernizmin ilkelerinin artık geçer akçe olmadığını vurgulamakla yerine doğrudan bir değer kümesi de koymayan postmodernizmi Batı'nın aydınlanma felsefesine ve modernizme bir eleştiri olarak görmek mümkündür (Aslan & Yılmaz, 2001: 100). Postmodernizm hakikat iddiasını reddederken yerine bir şey koymayıp gerçeği karmaşıklık olarak ele almaktadır. Söylem birliğinin yerini söylem çoğulculuğu almaktadır. Aynı zamanda mutlak olarak kabul gören değerlerin egemenliği sorgulanmaktadır. Tek bir doğru olmamakla nesnellik iddiasına da kuşkuyla yaklaşılmaktadır. Postmodernizm herkesin aynı anda haklı olabileceği bir ortam hazırlamaktadır (Çağlar, 2008: 372). Herkesin haklı ya da herkesin haksız olabileceği bir durumda bir hakikat fikrinden bahsedilemez. Postmodern düşünce, hakikate yaklaşım bağlamında pragmatist düşünceye benzese de bir kalıp olarak ele alınması gerçekçi durmamaktadır.

Postmodernist düşüncenin Kuzey Amerika'da değil, Avrupa'da filizlendiği bilinmektedir (Rosenau, 1992: 12). Martin Heidegger, Soren Kierkegaard, Ludwig Wittgenstein, Jacques Lacan gibi düşünürler postmodernizmin öncülüğünü yapmakla birlikte Jean-François Lyotard, Jean Baudrillard, Gilles Deleuze, Slavoj Zizek, Jacques Derrida ve Michel Foucault gibi düşünürler de postmodern düşünürler arasında yer almaktadır (Çağlar, 2008: 372-73). Postmodern düşünürler modern düşünceyi mitsel kabul ederek gerçek dışı görmektedirler. Genelleştirici teorileri, mutlak doğruluğu reddeden postmodernizm, toplumdaki çoğulculuğa odaklanarak hakikatin sübjektifliğine vurgu yapmaktadırlar (Akça, 2005: 2). Bu öznellik toplumdaki çoğulculuğu artırmakta aynı zamanda da yeni ideolojik ve dini perspektifler oluşturmaktadır. İdeolojilerin yeniden yorumlanarak hiziplere ayrılması, yeni dini hareketlerin geleneksel toplumlarda yaygınlaşmaya başlaması buna örnek olarak gösterilebilir.

Lyotard'a göre postmodernizmin en önemli özelliği modernitenin büyük anlatılarına inanmamaktır. Modernite içinde ele alınan pozisi-

tivist metodoloji ise çeşitliliği yok sayarak baskıcı bir forma bürünebilmektedir. Bu yüzden bilimsel bilgiyi de sorgulamaktadır (Çağlar, 2008: 373). Bilimsel bilginin de bir inanç gibi ele alınıp sorgulanabilir olması yeni bir meşruiyet problemi ortaya çıkarmaktadır. Dinsel veya bilimsel bilgiye şüpheyle yaklaşılması ve yeni teknolojik imkânlarla her türlü bilgi kaynağına kolay ulaşılması bilginin mahiyetiyle anlamının da toplum açısından değişmesine neden olmaktadır. Bilgisayar kullanımının lüks olmaktan çıktığı “bilgi toplumu” dezenfermasyona son derece açık bir haldedir. Yanlış bilginin hızlıca yayılabildiği, bilginin kolaylıkla manipüle edildiği bir toplumda bilgiye yaklaşımın otantik anlamını yitirmesi normaldir. Postmodern toplum, bilgiyi de çabuk tüketilebilir bir hale getirmektedir.

Postmodern Toplum

Postmodernite insan dünyasını bağımsız bölümlere ayırıp yatay ve dikey düzlemdeki yerleşik düzeni parçalayarak toplumu çoğulcu kılmaktadır (Bauman, 1992: 35). Geleneksel toplumlarda yaşayan insanların doğuştan gelen toplumsal statüleri ve modern toplumlarda bireylerin ait olduğu sınıfların postmodern toplum özelinde benzeri bir karşılığı bulunmamaktadır. Dolayısıyla bireyler içinde yaşadıkları toplumsal düzende daha önce görülmemiş şekilde kırılmalar yaşayabilmektedir. Postmodern toplumda bireylerin seçebileceği dinsel ve ideolojik kimlikler arttığı gibi kimlikler arası geçişler de daha kolay hale gelmektedir.

Marksizm, Faşizm ve Liberalizm gibi ideolojilerle beraber dinler de postmodernist düşünüler tarafından büyük anlatı kapsamında değerlendirilmektedir. Postmodernizm ideolojileri ve dinleri doğruluk veya yanlışlık ekseninde ele almayı her bir görüşü müstakil olarak değerli görmektedir (Çağlar, 2008: 378). Çünkü postmodernizm, hakikat anlayışı bağlamında geleneksel ve modern düşünceden ayrılmaktadır. Böylece geleneksel ve modern toplumda marjinal olarak ele alınan, ana akım toplumda kendine yer bulamayıp dışlanan grupların postmodern toplumda daha görünür hale gelmelerinin önü açılmaktadır.

Postmodern dönemin anlaşılmasını zorlaştıran sebeplerden bir tanesi yan yana düşünülmesi zor olan kimliklerin aynı anda birey veya grubu tanımlayabilmesidir. Dini kimlikle geleneksel cinsiyet formlarının dışında kalan bir toplumsal cinsiyetin birlikte kullanılabildiği

toplumlar, melez kimliklerin de meşruiyet kazandığı postmodern toplumlardır. Aydoğdu'ya (2004: 139) göre postmodernizm, modernizm eleştirisiyle özneyi yeniden tanımlamaya çalışsa da çok başarılı olduğu söylenemez; bu nedenle öznenin içini boşaltıp sönükleştirmiştir. Bu sönükleşme çoğulculuğun nedenlerinden biri olarak melez kimliklerin çoğalmasını olanak tanımaktadır.

Hiçbir şeyin mutlak anlamda bilinemeyeceğinin vurgulandığı bir dönem olan postmodernizm, modernlikle beraber ortaya çıkan estetik anlayıştaki değişime de işaret etmektedir (Giddens, 2014: 50). Postmodern toplum, modern topluma nazaran daha şüphecidir. Bu toplumlar, hakikat anlayışının erozyona uğradığı bir çağda aynadaki görüntülerin buğulaştığı, birçok anlamın dönüşüme uğradığı toplumlardır. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmış olan anlam kriziyle modernitenin büyük anlatıları eleştirilerek çok sesli bir toplumun oluşmasına olanak tanınmıştır. Modernleşmenin sonuçları dolayısıyla yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkarması, postmodern yorumla birlikte bu hareketlerin de zamanla hiziplere ayrılması kimlikleri nicelik olarak dramatik şekilde arttırmış ve arttırmaya devam etmektedir. İşçi hareketleri ve bağlantılı olarak sendikal hareketler de yeni toplum yapısından etkilenerek çeşitli yorumlarla birçok yeni kimlikle karşımıza çıkmaktadır. Çoğulcu toplum yapısı çeşitli inanç gruplarının toplumda daha fazla yer edinebildiği bir ortama zemin hazırlamaktadır. Özellikle kurumsal dinlerin prestij kaybetmesi yeni çağ akımlarının da önünü açmaktadır. Böylece kült kabul edilen gruplar postmodern toplumda kendilerine meşru bir zemin oluşturabilmektedirler.

Kült kabul edilen yeni inanç biçimlerinin kolaylıkla taraftar bulması veya geleneksel olarak dışlanmış ve tahkir edilmiş bazı halk inançlarının yeniden popüler hale gelmesi postmodern toplumun karakteristiğini açığa çıkarma bağlamında önemlidir. Nesnelere, inançları, fikirleri ve biçimleri değerlendirme yetkisi postmodern dönem içinde hiçbir kurum ya da otoritenin tekelinde bulunmamaktadır. Böylece her şey iyi kabul edilebildiği gibi kötü olarak da kodlanabilmektedir. Postmodern toplumda tek tip bir söylemden ziyade çeşitli ve çok boyutlu bir söylem alanı inşa edilmektedir. Özellikle din ve inanç boyutuyla mesele düşünüldüğünde dini kurumsal olarak temsil eden yapıların prestijinin azalma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte, kutsal odaklı inanç biçimlerinin çoğalması ve meşruiyet kazanması dini çoğulculuğun da artma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Halk inançlarının muteber hale gelmesi, büyü ve falcılığa yönelim, uzak doğu menşeli mistik grupların daha görünür olması ve astrolojiye olan ilginin artması gibi modernizmin arka plana ittiği mevzuların yeniden canlanması postmodern toplum yapısının güçlendiğine işaret etmektedir.

Postmodern çağı modern dönemden farklı kılan sebeplerin başında teknolojik imkânların durmaksızın gelişmesi gelmektedir. Kitle iletişim araçlarının ortaya çıkıp yaygınlaşması bireylerin birbirlerine ulaşmasını kolaylaştırdığı kadar fikirlere ve görüşlere de ulaşımı kolaylaştırmaktadır. Bireyler, kitle iletişim araçları vasıtasıyla ilgili oldukları veya olmadıkları meseleler hakkındaki görüşlere ulaşmakta hatta zaman zaman da maruz bırakılmaktadır. Hayvan hakları, cinsel tercihler ve çevre politikaları gibi geniş halk kitlelerinin doğrudan ilgi alanında olmayan konularda da bireyler bu gibi araçlar üzerinden dönen tartışmalar neticesinde bir konum almaya kendilerini mecbur hissetmektedirler. Bireylerin bu tarz konularda olumlu veya olumsuz tavır almaları aslında çok da önem arz etmemektedir. Burada önemli olan nokta evvelinde henüz mesele haline gelmemiş toplum nezdinde kabul görmeyen konuların tartışma düzlemine çekilip meşruiyet kazanmasıdır. Böylece çok sesli toplum yapısı oluşmaktadır. Marjinal olarak görülen grup, fikir ve inançların görünür olması ve toplum nezdinde kabul görmesi, aynı zamanda bir araya gelmesi mümkün görülmemeyen kavram ve bireylerin aynı potada tartışılabilmesi postmodern dönemin bir karakteristiğidir. ABD üniversitelerinde eşcinsel Müslüman öğrenci topluluklarının örgütlenmesi buna örnek gösterilebilir. Benzeri şekilde "eril" dilin hâkim olduğu varsayımıyla İncil ayetlerindeki cinsiyete referans veren kavramların feminist bir okumayla cinsiyetsizleştirilmesi de bu dönemde karşımıza çıkan bir uygulamadır.

Yeni kapitalist düzenle birlikte yeni pazarlar bulma ve daha önemlisi bu pazarlar için yeni kitlelerin oluşturulması ve genişletilmesi çok uluslu şirketlerin ekonomik, toplumsal ve siyasal planları kapsamında geliştirilmektedir (Doyuran, 2013: 13). Küreselleşmenin dünyayı "global bir köy" haline dönüştürmesi postmodern toplum karakteristiği özelinde tartışılan meseleleri Batı toplumları dışına taşınmasını sağ-

lamıştır. Fransa, ABD veya İngiltere’de çoğulcu toplum yapısı içinde normalleştirilen davranış ve tutumların zamanla diğer ülkelerde de normalleşmeye başlamaktadır. Bu durum kültürün dönüşümünü de beraberinde getirmektedir. Medyanın kültürün üretiminde ciddi bir rolü bulunmaktadır (Bauman, 1992: 31). Medya ve iletişim ağları postmodern toplumun tercihlerini yönlendirme noktasında en etkili araçlardır (Yanık, 2011: 165). Postmodernizmi bir grup entelektüelin felsefi görüşleri olarak ele almak doğru olmayacaktır. Aynı zamanda postmodernizm gündelik yaşam pratiklerine olan etkisi bağlamında kültürel bir değişime de kapı aralamaktadır (Turner, 2017: 69). Bilgiye ulaşma maliyetini düşüren iletişim araçları, bireylerin eski düzende ulaşamayacağı düşünce ve yaşam formlarına erişmesine olanak tanımaktadır. Böylece kültürel dönüşümün de önü açılmaktadır. Postmodern toplum, modern toplumun ötesinde bir toplum olarak düşünülse de postmodern toplumu oluşturan birey ve grupların yaşam formlarına erişmek için mutlak anlamda modernleşmesini tamamlamış bir toplumda yaşama gereği yeni medya ve iletişim araçları sayesinde ortadan kalkmıştır. Aynı zamanda postmodernizmin modernizmin değersiz bulduğu düşünce ve inanç tarzlarını muteber kabul etmesi postmodern toplum içinde kendine yer edinmiş kültürel değerlerin farklı coğrafyalarda daha kolay yaygınlaşmasına fırsat tanımaktadır.

Postmodern Siyaset ve Türkiye

Postmodernizm totaliter sistemleri eleştirerek çoğulculuğu savunmaktadır (Yıldız, 2005). Toplumda kıyıda köşede kalmış grup ve fikirlerin de kendilerini ifade edecek özgürlüğe sahip olmasını temin etmek çoğulculuğun temel prensiplerindedir. Bu bağlamda postmodern toplum yapısına sahip siyasal coğrafyalarda katı ideolojik tutumlar üzerinden siyasal söylem üretmek ve siyaset yapmak gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Bu yüzden siyasal partiler ve aynı zamanda STK’lar kendilerini toplumdaki çoğulculuğun bir yansıması olarak mümkün merteye daha kuşatıcı politikalar oluşturmak zorunda hissetmektedirler. Sağcılık-solculuk ve diğer siyasal kimlikler günümüzde daha çok pejoratif olarak kullanılmaktadır. Doğrudan ideolojik bir çağrışım barındıran söylemlerin toplumda daha az taraftar bulması, siyasal söylemi daha kuşatıcı olmaya zorlamaktadır.

Farklı kimliklerin kamusal alanda özgürce yaşayabilmesini savunan postmodern toplumsal hareketler (Çağlar, 2008: 384), gittikçe daha da görünür hale gelmektedir. Postmodernizm de çok seslilik, demokrasi ve çok kültürlülük gibi değerleri önemsemekte fakat modernizmin dikte ettiği evrensel değerler ve siyasal pratikte olan zorlayıcı normatif düzenlemeler reddedilmektedir (Meijl, 2000: 69). Postmodernizmi diğer “-izm”lerden ayıran temel nokta modern ideolojiler gibi genel ilkelerinin bulunmamasıdır. (Yıldız, 2005). Temel ilkelerinin bulunmaması postmodernizme esneklik sağlamaktadır. Esneklik, postmodern toplumda siyaset kurumunun temel referanslarından biridir. Parçalı toplum içinde siyasette söylem, katılığa yer bırakmadan esnek üretilmektedir (Güven, 2015: 235-236). Özellikle demokratik seçimlerin var olduğu siyasal sistemlerde siyasetçilerin hem çoğulcu toplum yapısının bulunması hem de ürettikleri her söylemin sosyal medya vasıtasıyla kolayca yayılması dolayısıyla oy potansiyelini arttırmak veya konsolide etmek için mümkün olduğu kadar esnek davranması gerekmektedir. Bu esneklik iktidar hedefi olan yeni tip siyasetçi tavrının temel karakteristiğidir. İdeolojik kalıplar içinde söylem üreten siyasetçiler ise marjinal kalıp kendilerine güçlü taraftar kitlesi oluşturamamaktadır.

Modern ulus-devlet kalıpları içinde siyaset yapma tarzı gün geçtikçe erozyona uğramaktadır. Ulus-devlet anlayışında köklü bir değişim yaşanmasa da toplumlar arasında kültürel yakınlaşmanın hızlanması ulus-devlet fikrine olan duygusal bağı zayıflamaktadır. Özellikle yeni kuşakların önceki kuşaklara nazaran ulusal değerleri daha az benimzedikleri görülmekte, ulusal bağlılıktan ziyade birey ve grup odaklı sıcaklıklar artış eğilimi göstermektedir. Türkiye’de de benzeri bir eğilim olduğundan bahsedilebilir. Bilhassa 1990lı yıllarla kıyaslandığında o dönemki söylemlerin günümüz Türkiye’sinde “geçer akçe” olmadığı söylenebilir. Laiklik ilkesi merkezinde oluşturulmuş olan söylemler ve bu söylemlerin hedefinde bulunan türban-başörtüsü gibi konular artık siyasal merkezde bir mesele olarak görülmemektedir. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun “helalleşme” söylemi bu bağlamda değerlendirilebilir. Kılıçdaroğlu, “28 Şubat mağdurlarıyla barışmak zorundayız” (Cumhuriyet, 27 Şubat 2022) diyerek bir anlamda eski katı politiklardan vazgeçerek postmodern siyaset gereği ideolojik kalıplar üzerinden hareket etmeme gerekliliğini vurgulamıştır. Çünkü başörtüsü meselesinin temel insan hakları zemininden sıyrılıp ideolojik bir önyargıya dönüştürülmesi bu minvalde söylem

üreten siyasal partilere mutlak anlamda kaybettirmektedir. Askeri ve sivil bürokrasi gücünü arkasına alıp başörtüsü karşıtı bir pozisyonda konumlanan siyasetçilerin de çoğu siyaset sahnesinden silinmiştir.

Postmodern kelimesi Türkiye’de 28 Şubat süreciyle birlikte daha fazla duyulmaya başlanan bir terimdir. Geleneksel askeri darbe biçiminden farklı bir şekilde planlanan 28 Şubat askeri müdahalesi “Postmodern Darbe” olarak nitelendirilmektedir. Ordunun Refah-Yol hükümetine doğrudan müdahale etmeyip medya vasıtasıyla baskı kurarak dolaylı yoldan hükümeti devirmeye yönelik girişimini diğer darbelerden ayırmak için postmodern ifadesi kullanılmıştır. Her ne kadar geçerli ve kabul gören bir postmodern tanımı yapılmasa da toplum, siyaset, ekonomi ve sanat alanında yaşanan yeni gelişmeleri öncesinden ayırıp tavsif etmek için sıklıkla postmodern ifadesine başvurulmaktadır. 28 Şubat darbesine postmodern karakter kazandıran yalnızca uygulama biçimi değildir. Sonuçları itibariyle de 28 Şubat darbesi postmodern bir siyaset anlayışını beraberinde getirmiştir. İdeolojik sıcaklık ve kaygılarla oluşturulan siyaset anlayışı ters tepmiş ve “bin yıl süreceği” varsayılan 28 Şubat süreci kısa bir zamanda sonlanmıştır.

Postmodern toplumun Türkiye’de siyaset kurumunu nasıl etkilediği sorusu tartışmaya açık bir meseledir. Özellikle popülist politikaların da gün geçtikçe ağırlığını arttırması siyasal karar alma süreçlerinde yeni meseleleri etkili kılmaktadır. Günümüz toplumunda siyasal söylem, doğrudan ideolojik kalıplar üzerinden yürütülmekte; bilakis, her ideolojik kamptan destekçisi olan popülist söylemlerin gücünü arttırdığı gözlemlenmektedir. Türkiye’de iktidar ve muhalefet cephesinin doğrudan karşılıklı pozisyon almadığı meseleler genellikle postmodern toplumda karşılaşılan olaylardır. Örneğin başıboş köpek sorunu çerçevesinde sosyal medya üzerinden de yürütülen geniş kampanyalar dolayısıyla gerek hükümete yakın siyasilerin gerekse de muhalif siyasetçilerin söylemleri incelendiğinde bu meseleyi bir sorun olarak ele aldıkları kadar hayvan haklarını da göz önünde bulundukları görülmektedir. Bu bağlamda bir tutum alma zorunda bırakılan siyasetçilerin esnek bir tavır alma eğiliminde oldukları anlaşılmakta ve sorunun parçası olan tüm tarafların duyarlılıklarını ciddiye aldıkları görülmektedir.

Mülteci sorunu Suriye İç Savaşı sonrasında Türkiye’de siyaset kurumunun en çok tartıştığı konuların başında gelmektedir. Muhalefet

partilerinden mültecilere yönelik olumlu ve olumsuz söylemler yükselirken, AK Parti ve MHP cephesinin mülteci meselesi özelinde daha yumuşak bir tavır aldığı görülmektedir. Bütün bunlara rağmen mülteci meselesi ve diğer meselelerde siyasal partilerin her zaman politik olarak tutarlı bir yol takip ettikleri söylenemez. Büyük anlatıların prestijini yitirmesi, siyasal söylemi daha çok konjonktüre odaklı hale getirmektedir. Mülteci karşıtı söylemler özellikle ekonomik krizin derinleştiği dönemlerde yükselmektedir. İstikrarlı bir şekilde mülteci karşıtı söylemler üreten ve politik olarak mülteci karşıtlığını ana merkezine yerleştiren siyasal partilerin ise doğrudan iktidarı hedeflemek yerine iktidarı belirleyici rolü kapma eğiliminde olduğu Zafer Partisi özelinde görülmektedir.

Postmodern toplumda siyaset, ilkeler ve ideolojik kalıplardan ziyade semboller üzerinden şekillenmektedir. Laikçilik ve Kemalist ilkelere bağlılık bağlamında kullanılan söylemler (“Türkiye laiktir laik kalacak” söylemi gibi) demode hale gelip bunların yeri farklı semboller ve daha yumuşak söylemlerle ikame edilmektedir. İzmir marşı, rakı sofrası ve Anıtkabir ziyareti gibi sembolleşmiş tavırlar laikçi kesimin siyasal düzlemde gruplaşmalarına olanak tanıyan davranışları olarak karşımıza çıkmaktadır. Kılıçdaroğlu, şahsi Twitter hesabından 25 Nisan 2016 tarihinde paylaşmış olduğu mesajında “Laiklik her şeyden önce bir toplumsal barış ilkesidir” ifadesini kullanmıştır. Bu ifade söylem olarak analiz edildiğinde laikliğin ideolojik bir kamplaşmanın parçası haline getirildiği döneme kıyasla çok daha yumuşak ve kuşatıcı bir söylem olduğu anlaşılmaktadır. Siyasal parti liderleri söylemlerini belirlerken kamuoyu araştırmalarını dikkate almakla hem toplumun nabzını ölçebilmekte hem de oy potansiyelini düşürecek adımlardan kaçınmaktadırlar. Dolayısıyla Türkiye’de bu tarz katı ideolojik tutumlardan sıyrılmış daha kuşatıcı söylemlerin siyaset kurumu üzerinde ağırlığını arttırması postmodern bir topluma doğru gidişata işaret etmektedir. Bu yüzden gittikçe söylem çoğulluğunun artacağı tahmin edilebilir. Her ne kadar Türkiye’de yıllardır devam eden bir kutuplaşmanın olduğu ısrarlı bir şekilde dillendirilse de bunun tartışmalı olduğu ve iktidar talebi olan siyasal partilerin kutuplaştırmadan kaçınarak çoğulcu toplum yapısı içinde daha kuşatıcı bir dil tutturmak zorunda kalacakları siyasal bir iklime doğru gidildiği söylenebilir.

Sonuç

Postmodernizmin, modernizmin vadettiği başarıları yakalayamaması üzerine kurulu olduğu söylenebilir. Modernizmin insanlığa vazettiği ideal, özellikle dünya savaşları sonrasında geri dönüşü olmayacak şekilde sarsılmıştır. Toplumları huzur ve refaha ulaştıracağı varsayılan büyük anlatılar itibar kaybederek yerlerini çoğulcu görüşlere bırakmıştır. Postmodernizm, aydınlanmanın yücelttiği rasyonel akla şüpheyle yaklaştığı gibi, modernizmin arka plana ittiği geleneksel düşünce formlarını modernizm ile aynı kefeye koymaktadır. Ana akım toplumdan farklı yerde konumlanan grupların kendilerini daha iyi ifade edecekleri bir ortam tasavvur eden postmodernizm, çoğulculuğun temel değer olarak ele alındığı bir toplum yapısı öngörmektedir. Bu toplum yapısı içinde oluşturulan siyaset tarzı da ister istemez ideolojik ayrışmanın bir parçası olmaktan ziyade daha kuşatıcı bir dil oluşturmayı zorunlu kılmaktadır. Türkiye’de de postmodern toplum yapısının gün geçtikçe güçlenmesi ideolojik kutuplaşmanın yerini daha esnek politikaların almasına neden olmaktadır. Özellikle 28 Şubat süreci ve sonrasında elde edilen tecrübe siyasetçileri her ne sebeple olursa olsun toplumun bir kesimini ayrıştıran katı ideolojik söylemlerden vazgeçmeye ve daha yumuşak bir tutum tercih etmeye zorlamaktadır. Günümüz toplumunda tartışmalı meselelere duyarlılık noktasında taraftarın hassasiyetlerini göz önünde bulundurarak siyasal söylem üretme ve gerektiğinde üretilen söylemin karşısında yeni bir söylem bulma çabası postmodern siyasetin bir parçası olduğu gibi Türkiye’de de karşımıza sıklıkla çıkmaktadır. Yeni toplum düzeninin bir gerekliliği haline gelen çoğulcu söylem gücüne sahip olma çabası etkisini arttırarak daha fazla karşımıza çıkmaya da devam edecektir.

Kaynakça

- Akça, Gürsoy, 2005, “Moderninden Postmoderne Kültür ve Kimlik”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 15: 1-24.
- Aktay, Yasin & Topçuoğlu, Abdullah, 2017, “Giriş”, s. 7-48, Postmodernizm ve İslam, Der. Aktay, Yasin & Topçuoğlu, Abdullah, İstanbul: Vadi.
- Aslan, Seyfettin & Yılmaz, Abdullah, 2001, “Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm”, C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2 (2): 93-108.
- Bauman, Zygmunt, 1992, *Intimations of Postmodernity*. London: Routledge.
- Cumhuriyet (2022, Şubat 27). <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/son-dakika-kilicdaroglundan-helallesme-aciklamasi-medyaya-haber-vermeden-cok-sayida-ziyaret-gerceklestirdim-1911441>

- Çağlar, Nedret, 2008, "Postmodern Anlayışta Siyaset ve Kimlik", SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 13 (3): 369-386.
- Doyuran, Levent, 2013, "Küresel Yeni Dünya Düzeninde Postmodern Söylem", ULAKBİLGE, 1 (1): 10-35.
- Güven, Süleyman, 2015, "Postmodern Siyaset ve Söylem: Siyasi Parti Lider Söylemleri Üzerine Bir Çalışma", Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 3 (1): 208-240.
- Meijl, Toon Van, 2000, "Modern Morals in Postmodernity: A Critical Reflection on Professional Codes of Ethics" Cultural Dynamics, 12 (1): 65-81.
- Rosenau, Pauline Marie (1992). Post-modernism and the Social Sciences, New Jersey: Princeton University Press.
- Turner, Bryan S., 2017, "Oryantalizm, Postmodernizm ve Din", s. 49-72. Postmodernizm ve İslam, Der. Aktay, Yasin & Topçuoğlu, Abdullah, İstanbul: Vadi.
- Yanık, Celalettin, 2011, "Postmodern Siyaset Anlayışı ve Çokkültürlülük", KAYGI, 17: 163-174.
- Yıldız, Hasan, 2005, "Postmodernizm Nedir?", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:13.